

הביטוח הלאומי בזווית הגיל השלישי

אורנה צח-גלרט, רו"ח

עיסוקים לפי חוק הביטוח הלאומי

עובד שכיר

הגדרת "עובד שכיר" כוללת את הסוגים העיקריים, כדלקמן:

1. עובד העובד אצל מעסיקו כשכיר ומתקיימים יחסי עבודה. עובד לשעה חייב בדיווח ובתשלום דמי ביטוח בעד עצמו.
2. עצמאי במס הכנסה שנחשב לשכיר במוסד לביטוח לאומי בלבד, בהתאם לצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בהתקיים התנאים הקבועים בצו.
- דוגמאות: עובדי ניקיון, חצרנים, מורים, מרצים, מדריכים, אמנים, מורי דרך, ספורטאים ועוד סוגי מבוטחים, בתנאים שנקבעו בצו האמור.
3. לעניין תשלום דמי ביטוח רואים כעובד גם את מי ששכרו נקבע בחוק, או בהחלטת הכנסת או על פיה, ואת החייב בתשלום השכר רואים כמעסיקו.
4. אחרים.

המבחנים לקביעת יחסי העבודה התפתחו במהלך השנים.

לצורך קביעת יחסי עובד ומעסיק נוקט בית הדין ב"מבחן המעורב", כלומר, בוחן את משקלם של מספר מבחנים כאשר החשוב ביותר הוא "מבחן ההשתלבות". בעבר, מי שהיו בידי השליטה והפיקוח היה המעסיק, ויתר המבחנים היו חשובים פחות. כיום, חלה התפתחות רבה במבנה ההעסקה. עובדים רבים עובדים מהבית או דרך חברות העסקה, קשה לפקח עליהם, כלי העבודה שייכים להם, שעות העבודה אינן מוגדרות ובכל זאת הפסיקה מכירה בהם כעובדים.

חשוב לציין, שהעובדה שהעובד מקבל כל חודש תלוש משכורת ומדווח כשכיר, אינה, כשלעצמה, תנאי מספיק לכך שמתקיימים יחסי עבודה.

קבוצות של מבוטחים בהן קיים ספק באשר לקיום יחסי עבודה

קרובי משפחה – בן משפחה מוגדר כהורה, ילד, נכד ואח. בן משפחה מוגדר כעובד שכיר בביטוח הלאומי אף אם אין בינו לבין קרובו המעסיקו יחסי עבודה, ובלבד שהוא עובד במפעל, באופן סדיר, בעבודה שאילולא עשה אותה הוא, הייתה נעשית בידי עובד.

הפסיקה הוסיפה גם בחינת תשלום משכורת לבן המשפחה.

ההגדרה אינה כוללת בן או בת זוג, ולכן בין בני זוג חייבים להתקיים יחסי עבודה כדי שאחד מבני הזוג ייחשב כשכיר של בן הזוג השני, שאם לא כן, כל אחד מהם יחויב בדמי ביטוח בהתאם לחוק ולתקנות.

בעלי שליטה בחברה - יחסי העבודה בין בעלי השליטה לבין החברה נבחנים בדרך כלל בעת תביעה לגמלה.

החל בחודש ינואר 2004 לבעלי השליטה בחברת מעטים בוטלה הזכאות לדמי אבטלה ולזכויות בפירוק חברה, והם אינם משלמים דמי ביטוח בעבור ענפי ביטוח אלה.

אחרים - נותני שירותים למיניהם, ועובדים שחתמו על חוזה העסקה בלי שבחנו קיום יחסי עבודה כראוי.

עובד עצמאי

"עובד עצמאי" על פי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי הוא מי שעוסק בשנת מס פלונית (או חלק ממנה) במשלח ידו שלא כעובד שכיר (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו אחד מאלה:

1. הוא עוסק במשלח ידו לפחות שתיים עשרה שעות בשבוע במוצע, והכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו היא לפחות 15% מהשכר הממוצע במשק (בשנת 2018 - 9,906%x15).
  2. הוא עוסק במשלח ידו לפחות 20 שעות בשבוע במוצע.
  3. הכנסתו ממשלח ידו היא לפחות 50% מן השכר הממוצע במשק (בשנת 2018 - 9,906%x50).
- מי שמתקיימת בו אחת החלופות לעיל נחשב "עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

מבוטח מוגדר גם כעובד עצמאי על פי התוספת השנייה לצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה: נהג מונית ומי שעובד רק בביתו - בתנאים שמפורטים בצו.

האחריות לדיווח ולתשלום של עצמאים במוסד לביטוח לאומי

האחריות על הדיווח למוסד לביטוח לאומי ולתשלום דמי הביטוח חלה רק על העצמאי (לרבות "עובד לשעה").

אי רישום כ"עובד עצמאי" או אי תשלום במועד, או דיווח על הכנסה נמוכה מדי לצורך תשלום מקדמות, יכולים בתנאים מסוימים, לשלול זכויות לגמלאות, כולן או חלקן.

יש לבצע רישום עובד עצמאי במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת העיסוק.

כל עוד העצמאי אינו רשום במוסד לביטוח לאומי כ"עובד עצמאי", הוא אינו מבוטח לענף פגיעה בעבודה. על פי תקנות הרישום עובד עצמאי חייב להירשם תוך 90 ימים מהיום שבו החל לעבוד כ"עובד עצמאי", אך לעניין ביטוח נפגעי עבודה עליו להירשם מיד.

פיגור בתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלכתי (להלן: "דמי ביטוח") עלול לשלול גמלה במלואה או בחלקה למבוטח החייב בתשלום דמי ביטוח בעד עצמו.

הכנסות שאינן מעבודה

בהתאם לחוק ולעמדת הביטוח הלאומי, הכנסות שאינן מעבודה בגיל פרישה ובגיל זכאות אינן חייבות בדמי ביטוח לאומי. מבוטח שאינו עובד מחוייב בדמי ביטוח בריאות בסכום מינימום (באופן אישי או כניכוי מגמלה).

נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח משנת 2010 ואילך

2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	
ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	
43,370	43,240	43,240	43,240	43,240	42,435	41,850	73,422	79,750	ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח
5,944	5,804	5,678	5,556	5,453	5,297	5,171	4,984	4,809	הכנסה מרבית לעניין שיעור מופחת
9,906	9,673	9,464	9,260	9,089	8,828	8,619	8,307	8,015	השכר הממוצע במשק, לעניין תשלום דמי ביטוח

(1) שיעור מופחת - עד הכנסה בשיעור 60% משכר ממוצע במשק

(2) שיעור מלא - עד הכנסה מרבית

טבלת שיעורי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח בריאות בעבור עובדים שכירים בטופס 102 החל מינואר 2016 ואילך

מלוא %	מופחת %		מעסיק	עובד	סה"כ	
	מעסיק	עובד				
						טור 1
7.50	12.00	19.50	3.45	3.50	6.95	עובדים "תושבי ישראל" שמלאו להם 18 שנה וטרם הגיעו ל"גיל הפרישה"
						טור 2
7.28	11.79	19.07	3.41	3.49	6.90	בעלי שליטה "תושבי ישראל" שמלאו להם 18 שנה וטרם הגיעו ל"גיל הפרישה"
						טור 3
2.02	5.00	7.02	0.38	3.10	3.48	אישה וגבר מעל "גיל הזכאות" לקצבת זקנה, שאינם מקבלים קצבת זקנה
2.02	5.00	7.02	0.38	3.10	3.48	מבוטחים המקבלים קצבת נכות יציבה מעבודה בשיעור 100%, או קצבת נכות כללית יציבה מלאה (75% או 100%), או קצבת נכות כללית בלתי יציבה בשיעור 100% לתקופה רצופה של שנה אחת לפחות
2.02	5.00	7.02	0.38	3.10	3.48	אישה וגבר שנעשו לראשונה תושבי ישראל מעל גיל 62
6.86	9.86	16.72	3.15	3.37	6.52	נשים וגברים בין "גיל הפרישה" ל"גיל הזכאות" לקצבת אזרח ותיק שאינם מקבלים קצבת אזרח ותיק
2.02	-	2.02	0.38	-	0.38	מי שטרם מלאו לו 18 שנה
2.02	-	2.02	0.38	-	0.38	נשים וגברים שמקבלים קצבת זקנה מהמוסד לביטוח לאומי
7.50	7.00	14.50	3.45	0.40	3.85	חיילים בשרות סדיר ותושב זר ממדינת אמנה

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות עבור עובד שכיר על פי לוח י' החל מינואר 2016 ואילך

מלוא %		מופחת %			ענף	
מעסיק	עובד	סה"כ	מעסיק	עובד		סה"כ
7.50	12.00	19.50	3.45	3.50	6.95	סה"כ דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות
7.50	7.00	14.50	3.45	0.40	3.85	סה"כ דמי ביטוח לאומי
2.04	3.85	5.89	1.30	0.22	1.52	או"ש (אזרחים ותיקים ושאיירים)
0.19	0.14	0.33	0.04	0.01	0.05	סיעוד
0.42	1.86	2.28	0.26	0.11	0.37	נכות
0.06	0.07	0.13	0.01	0.01	0.02	נ. תאונות
1.96	--	1.96	0.37	--	0.37	נ. עבודה
0.53	0.87	1.40	0.11	0.04	0.15	אימהות
2.08	--	2.08	1.32	--	1.32	ילדים
0.16	0.21	0.37	0.03	0.01	0.04	אבטלה
0.06	--	0.06	0.01	--	0.01	פש"ר (זכויות בפירוק ופשיטת רגל)
--	5.00	5.00	--	3.10	3.10	דמי ביטוח בריאות

טבלאות גיל הפרישה, על פי חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004

מוצגות להלן טבלאות גיל הפרישה לנשים בהתאם לחוק גיל פרישה בתוקף עד פברואר 2018.

גיל הפרישה לגברים הוא 67 משנת 2009 וגיל הזכאות הוא 70.

חוק גיל פרישה לנשים לפי מועד לידתן (לפי החלטת הממשלה, גיל הפרישה לנשים נשאר 62 עד החלטה חדשה. כלומר, הטבלה תתעדכן לאחר תיקון החוק).

גיל פרישה		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	60	6/44	-
4	60	8/44	7/44
8	60	4/45	9/44
-	61	12/45	5/45
4	61	8/46	1/46
8	61	4/47	9/46
-	62	ואילך	5/47

גיל זכאות לנשים, לפי תאריך לידתן

גיל זכאות		חודש ושנת לידה	
חודשים	שנים	עד תאריך	מתאריך
-	65	6/39	-
4	65	8/39	7/39
8	65	4/40	9/39
-	66	12/40	5/40
4	66	8/41	1/41
8	66	4/42	9/41
-	67	12/44	5/42
4	67	8/45	1/45
8	67	4/46	9/45
-	68	12/46	5/46
4	68	8/47	1/47
8	68	4/48	9/47
-	69	12/48	5/48
4	69	8/49	1/49
8	69	4/50	9/49
-	70	ואילך	5/50

קצבאות אזרח ותיק (זקנה)

זכאים לקצבת אזרח ותיק תושבי ישראל, גבר מעל גיל 70 ואישה מעל גיל הזכאות (על פי חוק גיל פרישה), אם הם מילאו תקופת אכשרה הנקובה בחוק.

בגיל פרישה הזכאות לקצבה מותנית במבחן הכנסה.

תושבת ישראל שנולדה לאחר 31 בדצמבר 1930, הגיעה לגיל הזכאות, ואינה מבוססת בזכות עצמה (שלא כעקרת בית), מקבלת קצבת זקנה לעקרת הבית בגובה קצבת הזקנה הבסיסית. אישה שנולדה עד יום 31 בדצמבר 1930 מקבלת קצבה כאמור החל מיום 1 בינואר 2013 לאור שינוי החוק.

מבוטחים שנעשו תושבי ישראל לראשונה בגיל 62 ואילך, אינם מבוטחים לענף אזרחים ותיקים ושאינם. הגיל היה 60 ועלה בהדרגה לפי חוק גיל פרישה, החל מחודש יולי 2004 ועד מאי 2009. לילידי מאי 1947 ואילך, הגיל הוא 62.

שיעורי קצבת אזרח ותיק ללא תוספות, לחודש אחד

שנת 2018 ש"ח	
1,535	יחיד/ה (עד גיל 80)
2,303	זוג
1,622	מבוטח בגיל 80 ומעלה

הסכומים לעיל הם קצבאות בסיסיות ללא תוספות ותק ודחיית פרישה, ללא השלמת הכנסה, וללא התייחסות לאלמנות המקבלות קצבת שאירים.

נכה שקיבל קצבת נכות כללית לפני הגיעו לגיל פרישה יקבל בגיל פרישה קצבת אזרח ותיק שלא תפחת מקצבת הנכות שקיבל.

את הקצבה הבסיסית אפשר להגדיל באמצעות תוספות המוגדרות בחוק הביטוח הלאומי. להלן פירוט תמציתי ביותר של עיקרי אותן התוספות:

תוספת "תלויים" - תוספת שניתנת בעבור בן/בת זוג כולל ידועה/בציבור, כל עוד אינו מקבל קצבה בזכות עצמו כפוף למבחן הכנסות ו/או גיל. לעניין מבחן הכנסות - הכנסתו (מכל המקורות, כולל מפנסיה) אינה עולה על הסכום המירבי, שהוא 57% מהשכר הממוצע במשק.

תוספת בעבור ילדו של מקבל הקצבה (או נכד שכל פרנסתו על המבוטח), כאשר הילד כלול בהגדרת ילד בחוק הביטוח הלאומי.

יש לשים לב להגדרות בחוק שעל פיהן מוקנות הזכויות.

תוספת ותק - 2% מהקצבה לכל שנת ביטוח עד למקסימום של 50% מהקצבה. עד שנת 2016 לא ניתנה תוספת הוותק עד השנה העשירית. תיקונים לחוק הביטוח הלאומי אישרו את תוספת הוותק בהדרגה עד שנת 2019 במגבלת המקסימום של 50% מהקצבה.

תוספת דחיית קצבה - 5% מהקצבה בעבור כל שנה שלמבוטח נדחה מועד קבלת קצבת אזרח ותיק כיוון שלא הייתה לו זכאות בשל הכנסות גבוהות, ויש לו הכנסה ממשכורת או ממשלח יד. ייתכן מצב, שבו נדחתה תביעה לקצבת אזרח ותיק בשל הכנסות, כאמור, לתקופה של 9 חודשים בלבד, וגם אז הוא זכאי לתוספת דחיית קצבה של 5% בתום השנה.

מבוטח שעובד והכנסתו מעבודה פחותה מן ההכנסה המותרת המירבית, ושיש לו הכנסה שאינה מעבודה שעולה על הסכום המירבי, זכאי לתוספת דחיית קצבה.

מבוטח שלא הגיש תביעה במועד והזכאות נשללה בשל שיהוי, אינו זכאי לקבל תוספת דחיית קצבה.

מבוטח שאינו עובד ושיש לו הכנסה שאינה מעבודה שעולה על ההכנסה המותרת המרבית, אינו זכאי לתוספת דחיית הקצבה האמורה.

ניכוי דמי ביטוח בריאות מהקצבה - מקצבת הזקנה מנוכים דמי ביטוח בריאות בסכומים קבועים. לדוגמה, הניכוי למי שמקבל קצבת אזרח ותיק ללא השלמה ההכנסה לחודש בשנת 2018: ליחיד - 197 ש"ח ולזוג - 284 ש"ח.

לאישה נשואה לבעל מבוטח אשר מקבלת קצבת אזרח ותיק, ביטוח הבריאות מנוכה מבן הזוג.

מי שהיה זכאי לקבל קצבת נכות כללית בתכופ לפני גיל פרישה - לנכה שקיבל קצבת נכות כללית בתכופ לזכאותו לקצבת אזרח ותיק, משולמת קצבת אזרח ותיק שאינה נמוכה מקצבת הנכות, והקצבה מתעדכנת בשיעורים ובמועדים שבהם מתעדכנות קצבאות הנכות הכללית.

מענק פטירה - נפטר אדם שהשתלמה לו קצבה המפורטת בחוק, ישולם מענק למי שהיה בן זוגו בשעת מותו או באם אין בן זוג - לילדו (על פי ההגדרה בחוק הביטוח הלאומי).

השלמת הכנסה - מבוטחים בעלי הכנסה נמוכה מאוד, או ללא הכנסה, זכאים לקבל השלמת הכנסה המשלימה את הקצבה. זאת, בהתאם לכללי הזכאות לגמלה להבטחת הכנסה שמקבלים מבוטחים עד גיל קצבת אזרח ותיק, בהתאם לחוק הבטחת הכנסה.

דמי אבטלה למי שזכאית לקצבת זקנה – הזכאות לדמי אבטלה היא עד גיל 67 (לגברים ולנשים). נשים חייבות לבחור בין קבלת דמי אבטלה לבין קצבת אזרח ותיק.

ההכנסה המותרת בגיל פרישה

הכנסה - ההכנסה המפורטת בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה, להוציא הכנסות מסוימות, לדוגמה: הכנסת עובד (שכיר) הפטורה ממס לפי פקודת מס הכנסה ולא משולמים ממנה דמי ביטוח, הפרשי הצמדה פטורים ממס, פנסיה וגמלאות מסוימות.

הכנסה מרבית מותרת בגיל פרישה (לוח ט)

- 57% מהשכר הממוצע במשק ליחיד – 5,646 ש"ח לחודש בשנת 2018.
- 76% מהשכר הממוצע במשק למי שיש לו תלוי אחד - 6,313 ש"ח לחודש בשנת 2011, 6,550 ש"ח לחודש בשנת 2012, 6,709 ש"ח לחודש בשנת 2013, 6,908 ש"ח לחודש בשנת 2014, 7,038 ש"ח בשנת 2015, 7,193 ש"ח לחודש בשנת 2016, 7,351 ש"ח לחודש בשנת 2017 ו-7,529 בשנת 2018.
- 7% מן השכר הממוצע במשק בעד כל תלוי נוסף - 581 ש"ח לחודש בשנת 2011, 603 ש"ח לחודש בשנת 2012, 618 ש"ח לחודש בשנת 2013, 636 ש"ח לחודש בשנת 2014, 648 ש"ח לחודש בשנת 2015, 662 ש"ח לחודש בשנת 2016, 677 ש"ח לחודש בשנת 2017 ו-693 ש"ח לחודש בשנת 2018.

קצבה יחסית – כאשר ההכנסות עולות על ההכנסה המותרת, יתכן שהמבוטח זכאי לקצבת אזרח ותיק יחסית. זכאות זו מאפשרת מתן קצבה חלקית וגם הנחה בתשלום דמי ביטוח לאומי ובתשלום דמי ביטוח בריאות.

הבהרות מתוך ההוראות של המוסד לביטוח לאומי

הכנסה מעבודה: כאשר מדובר בהכנסה מעבודה, הזכאות בגיל הפרישה נבדקת על פי מלוא ההכנסה מעבודה לעומת ההכנסה המרבית, לפי הרכב התלויים.

הכנסות שלא מעבודה המובאות בחשבון: מנכס, משכר דירה וכדומה. החל מיום 1.1.2003 הכנסה שמקורה בריבית על תוכניות חיסכון שאינה פטורה ממס הכנסה נחשבת להכנסה.

ההכנסות שלא מעבודה שאינן מובאות בחשבון: פנסיות למיניהן ורווחים מפיקדונות כספיים (קופות גמל, תוכניות חיסכון, מלוות מועדפים) כל עוד יש פטור ממס הכנסה על כל הרווחים או על חלקם. מיום 1.1.2003 בוטל הפטור ממס הכנסה על הכנסה מריבית, ועל כן הכנסה מריבית היא בגדר הכנסה. לעומת זאת, יש פטור ממס הכנסה על הכנסה שמקורה בהפרשי הצמדה, ועל כן הכנסה מהפרשי הצמדה אינה מובאת בחשבון.

על פי תקנה 1(ב) לתקנות הביטוח הלאומי (קביעת הכנסה בביטוח זקנה ושאיירים), תשל"ז-1976, נקבע כי הכנסה שאינה מעסק וממשלח יד ושאינה מעבודה, בסכום השווה לכפליים הסכום הנקוב בלוח ט' לחוק, אינה נחשבת.

ההכנסה שאינה מעבודה המובאת בחשבון היא רק בסכום העולה על כפליים הסכום הנקוב בלוח ט', והסכום העולה יהיה כנגד פעם נוספת של ההכנסה המרבית לפי הרכב התלויים.

לפיכך, תובע שאין לו הכנסה מעבודה, הכנסתו המרבית היא הסכום השווה ל-3 פעמים הסכום הנקוב בלוח ט' לחוק **לפי הרכב התלויים**.

יש לשים לב:

כשההכנסה שאינה מעבודה, כשלעצמה, פחותה מכפליים ההכנסה לפי לוח ט', נבחנת הזכאות על פי ההכנסה מעבודה בלבד. כשההכנסה שאינה מעבודה, כשלעצמה, עולה על כפליים ההכנסה לפי לוח ט', נבחנת הזכאות על פי ההכנסה שאינה מעבודה (ההכנסה העודפת) העולה על כפליים ההכנסה לפי לוח ט', בתוספת ההכנסה מעבודה.

ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח	ש"ח
5,646	5,514	5,394	5,278	5,181	5,032	4,913	4,735	עובד (שכיר)	בעל הכנסה מעבודה
5,646	5,514	5,394	5,278	5,181	5,032	4,913	4,735	עובד עצמאי	
5,646	5,514	5,394	5,278	5,181	5,032	4,913	4,735	עובד ועובד עצמאי (משני המקורות)	
16,938	16,542	16,182	15,834	15,543	15,096	14,739	14,205	ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	בעל הכנסה שלא מעבודה
5,646	5,514	5,394	5,278	5,181	5,032	4,913	4,735	עובד	עובד ובעל הכנסה שלא מעבודה
11,292	11,028	10,788	10,556	10,362	10,064	9,826	9,470	ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	
5,646	5,514	5,394	5,278	5,181	5,032	4,913	4,735	עובד עצמאי	עובד ובעל הכנסה שלא מעבודה
11,292	11,028	10,788	10,556	10,362	10,064	9,826	9,470	ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	
5,646	5,514	5,394	5,278	5,181	5,032	4,913	4,735	עובד ועובד עצמאי (משני המקורות)	עובד, עובד ובעל הכנסה שלא מעבודה
11,292	11,028	10,788	10,556	10,362	10,064	9,826	9,470	ה.ל.ע. (*)(למעט הכנסה מפנסיה)	

גמלת סיעוד

גמלת שירותים למי שנמצא תלוי במידה רבה בעזרת הזולת ברוב פעולות היומיום, או שנמצא זקוק להשגחה. הגמלה נועדה לסייע בפעולות היומיום ובניהול משק הבית. הגמלה ניתנת לתושב ישראל שהגיע לגיל פרישה ומותנת במבחן הכנסות. תנאי חשוב לקבלת הקצבה, שהמבוטח אינו שוהה במוסד ואינו מקבל קצבה לשירותים מיוחדים.

מבחני הכנסה בסיעוד החל מחודש ינואר 2018

מבוטח ללא בן זוג - זכאות לגמלה מלאה (שכר ממוצע במשק) - הכנסה עד 9,906 ₪ לחודש. זכאות לחצי גמלה - הכנסה מ-9,907 ועד 14,859 ₪ לחודש.

מבוטח עם בן זוג - זכאות לגמלה מלאה (פעם וחצי שכר ממוצע במשק) - הכנסה עד 14,859 ₪ לחודש. זכאות לחצי גמלה - הכנסה מ-14,860 ועד 22,289 ₪ לחודש.

תוספת הכנסה בעד כל ילד - זכאות לגמלה מלאה - 4,953 ₪ לחודש. זכאות לחצי גמלה - הכנסה מ-4,954 ועד 7,430 ₪ לחודש.

תשלום דמי ביטוח בעד עובד סיעודי

יש לשלם דמי ביטוח בעד עובד סיעודי כעובד משק בית למעט אם הדיווח והתשלום נעשים על ידי חברת הסיעוד.

במקרה של עובד זר, כאשר המטופל הסיעודי זכאי לגמלה מן המוסד לביטוח לאומי, בתנאים מסויימים המטופל פטור מתשלום דמי הביטוח האלה, בין היתר אם קיים למעסיק תיק ניכויים במשק בית והוא משלם לעובד הסיעודי בהמחאות או בהעברה בנקאית.

ביטוח נפגעי עבודה – ביטוח לפי עבודה ללא מגבלה של גיל

ביטוח למקרה פגיעה בעבודה נועד לסייע למבוטחים שהם עובדים כשכירים או כעצמאים, שנפגעו תוך כדי ועקב העבודה (כולל גם במהלך הכשרה מקצועית, שיקום ועוד). זכאים לדמי פגיעה מבוטחים לפי חוק הביטוח הלאומי, שנפגעו תוך כדי עבודתם ועקב עבודתם, או שחלו במחלה מקצועית (על פי רשימת מחלות המקצוע שנקבעה בתקנות), או שנפגעו תוך כדי ועקב התנדבות שהוכרה במוסד לביטוח לאומי כהתנדבות מוכרת.

תאונת עבודה - תאונה שאירעה תוך כדי ועקב העבודה וכן בדרך לעבודה ובחזרה כמפורט בחוק. התאונה גרמה לנזק גופני וניתנת לזיהוי בזמן ובמקום שבו אירעה.

מחלת מקצוע - מחלה לפי רשימת מחלות המפורטת בתקנות שהמבוטח חלה בה עקב עבודתו, וכן מחלות שאינן מופיעות ברשימה, אך לפי חוות דעת מומחים יש קשר סיבתי בינו לבין עבודתו של הנפגע.

"מקרוטראומה" - רצף של פגיעות קטנות שכל אחת בפני עצמה אינה גורמת נזק, אך במצטבר גרמה לנכות.

ההטבות הניתנות במסגרת הביטוח

1. טיפול רפואי - באמצעות השירותים הרפואיים המוסמכים (קופות חולים) במימון המוסד לביטוח לאומי, הטיפול כולל: אשפוז, תרופות, מכשירי עזר רפואיים, החלמה, שיקום וכו'.
2. הטיפול הרפואי בנפגע בעבודה ניתן על פי הסכמים בין המוסד לביטוח לאומי לשירותים הרפואיים המוסמכים ורק על פי האיבר, שהוכר בתאונת העבודה.
3. דמי פגיעה - גמלה יומית המשולמת לנפגע כפיצוי על אובדן כושרו לעבוד והפסד הכנסה לתקופה שבה אינו עובד בשל פגיעתו ונזקק לטיפול רפואי. דמי הפגיעה משולמים לתקופה שלא תעלה על 91 יום על סמך תעודות אי כושר לנפגע בעבודה שנתן רופא קופת חולים.
3. קצבאות נכות מעבודה - על פי שיעור הנכות שנותרה עקב הפגיעה בעבודה, למי שנקבעו 9% נכות לפחות על ידי ועדה רפואית (כקצבה זמנית). קצבה קבועה ניתנת למי שנקבעו 20% נכות לפחות על ידי ועדה רפואית.
4. מענק חד פעמי - מקבל נפגע שדרגת נכותו בין 9% ל- 19% לצמיתות.
4. מענק לנכה עבודה שנפגע החל ביום 1.7.2003, ובמחלות מקצוע שהזכאות למענק נוצרה ביום 1.7.2003 ואילך, הוא בגובה 43 קצבאות.
5. שיקום מקצועי - זכאי לשיקום מקצועי מי שנקבעה לו נכות רפואית צמיתת של 10% לפחות, או מי שמחלתו הוכרה כמחלת מקצוע ואינו מסוגל לחזור לעבודתו הקודמת או לעבודה אחרת.
6. קצבת תלויים - קצבה שמקבלים אלמן או אלמנה (כהגדרתם בחוק הביטוח הלאומי), שבני זוגם נפטרו כתוצאה מפגיעה בעבודה או למי שהיו תלויים בנפטר לפרנסתם, או כתוצאה מפעולת התנדבות מוכרת לפי החוק בהתאם להרכב המשפחה. גובה הקצבה תלוי במספר האנשים שהיו תלויים בפרנסתו של המבוטח ומהווה שיעור מהכנסות הנפטר לפני קרות הפגיעה (אלמנה צעירה תקבל מענק, בתנאים מסויימים. לאלמן יש מבחן הכנסות בדומה למבחן הכנסות לגמלת שאירים).

חשוב לזכור, שהאלמנה והאלמן יקבלו את הקצבה כל עוד הם אינם ידועים בציבור ואינם נשואים, למעט חריגים, כמפורט בחוק (שינוי מעמד עד 10 שנים מאפשר לעיתים לחזור ולקבל קצבה).

7. גמלאות מיוחדות לסידורים חד פעמיים ולהחזקה אישית.
8. מענק תלויים - תשלום של 36 חודשי קצבה לאלמנה ללא ילדים שטרם מלאו לה 40 שנה בעת פטירת המבוטח כתוצאה מהפגיעה.
9. מענק פטירה - מענק שמקבלים אלמן ואלמנה כשבן הזוג שנפטר קיבל קצבה.
10. השלמת הכנסה - מקבל גמלה שסך הכנסתו מכל המקורות נמוך מההכנסה המינימלית הדרושה למחייה, זכאי להשלמת הכנסתו החל מהחודש שבו הוגשה התביעה להשלמת ההכנסה.

זכאות לקצבת נכות מעבודה בגיל פרישה

הנכה צריך לבחור בין קצבת נכות מעבודה ובין קצבת אזרח ותיק (זקנה). אין זכאות לכפל קצבאות. נכה שבחר בקצבת אזרח ותיק, מהווך את קצבת הנכות מעבודה ואינו זכאי יותר לתשלום בגין קצבת נכות מעבודה לרבות בעת החמרת מצב.

חישוב משוקלל של אחוזי נכות

הרופא בוועדה הרפואית קובע את אחוזי הנכות לפי רשימת ליקויים רפואיים שמופיעה בתקנות הביטוח הלאומי. בצד כל ליקוי מופיע אחוז נכות. רשימת הליקויים מופיעה באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

כאשר לנבדק יש כמה ליקויים שבעבורם נקבע אחוז נכות בנפרד, החישוב לעניין הנכות הרפואית (כולל בעבור פטור ממס) הוא חישוב מיוחד שנוצר על ידי שקלול אחוזי הנכות הרפואיים.

לנבדק נקבעו בשלושה ליקויים שונים אחוזי נכות כדלקמן: 60%, 50%, 40% (חיבור האחוזים הוא 150%). החישוב המיוחד (המשוקלל) נעשה כדלקמן:

אחוז נכות	
60%	1. ליקוי א - 60%
20%	2. ליקוי ב - 50% מהיתרה (40% = 100% - 60%)
8%	3. ליקוי ג - 40% מהיתרה (20% = (100% - 60% - 20%))
88%	אחוז נכות משוקלל

קביעת אחוזי נכות לפטור ממס

סעיף 59(5) לפקודת מס הכנסה מעניק פטור ממס על הכנסותיהם של עיוור או של נכה בתנאים שנקבעו. הפטור מתייחס להכנסה מיגיעה אישית עד לתקרה מסוימת, ולהכנסה אחרת - עד תקרה שהיא נמוכה מהתקרה הקבועה לעניין הכנסה מיגיעה אישית.

הפטור לנכה ניתן למי שנקבעה לו נכות בשיעור 100%, או נכות של 90% לפחות למי שלקה באיברים שונים אחדים, בתנאי שקביעת שיעור הנכות נובעת מחישוב מיוחד של הליקוי באיברים שונים אחדים, וללא החישוב המיוחד - הייתה נקבעת נכות של 100%.

כאשר נקבע אחוז נכות לצמיתות בשיעור של יותר מ-89% כתוצאה מהחישוב המשוקלל, ואחוז הנכות המחושב מסתיים כשבר אחרי השלם - מעוגל השבר כלפי מעלה לאחוז שלם.

הפטור האמור ניתן לנכה בתנאי שהנכות נקבעה לתקופה של חצי שנה לפחות (אחוזי נכות כאמור לשנה לפחות מעניקים פטור בסכומי הכנסה גבוהים יותר להכנסות מיגיעה אישית). קביעת הנכות יכולה להיעשות על פי אחד החוקים המפורטים להלן:

- א. חוק הנכים (תגמולים ושיקום), התשי"ט-1959 (נוסח משולב).
- ב. חוק נכי המלחמה בנאצים, התשי"ד-1954.
- ג. חוק נכי רדיפות הנאצים, התשי"ז-1957.
- ד. חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, התש"ל-1970.

ה. חוק הביטוח הלאומי: נכות כללית (עד גיל פרישה), נכות כתוצאה מפגיעה בעבודה ונכות של מתנדבים כתוצאה מפעילותם.

נישום שהמציא תעודת עיוור או שהמציא העתק מפרוטוקול הוועדה הרפואית, כשהוא מאושר כמתאים למקור והוצא מכוח אחד החוקים שלעיל ולפיו נקבעת נכות בשיעור 100% או 90% לפי החישוב המיוחד כפי שהוסבר לעיל, יחולו עליו הוראות סעיף 9(5), כפוף להוראות פנימיות שלפיהן רשאי מס הכנסה לבדוק את החישוב ובמקרים מיוחדים להפנות את הנכה לוועדה מטעמו.

לא יאושר פטור לנכה שהאישור לגביו אינו כולל את דרך החישוב המיוחד של קביעת הנכות.

קביעת נכות על-ידי ועדה רפואית מכוח התקנות של סעיף 9(א)(5)

קביעת נכות שלא על פי אחד החוקים המפורטים להלן תהא על ידי ועדה רפואית, שנקבעה מכוח תקנות מ"ה (קביעת אחוזי נכות), התש"ם-1979. נכים המבקשים לזכות בפטור לפי סעיף זה מגישים בקשה למס הכנסה הסמוך למקום המגורים.

הנכה נושא בהוצאות הבדיקה בהתאם לקביעת המוסד לביטוח לאומי, ומשלם הוצאות אלה למוסד לביטוח לאומי.

גמלת ניידות

הגמלה וההטבות משולמות לפי הסכם בין המדינה למוסד לביטוח לאומי לתושבי ישראל שמוגבלים בניידות, בין גיל שלוש לגיל פרישה לגבר. מי שלא הגיש תביעה לגמלה ולהטבות עד גיל זה, לא יוכל להגיש תביעה ואיבד את הזכאות.

ביטוח שאירים

מי שבן/בת זוגו נפטר רשאי להגיש תביעה לקצבת שאירים או למענק, המחושבים באחוזים מסכום בסיסי שנקבע (בדומה לקצבת אזרח ותיק), וכן לגמלאות נלוות כגון: הכשרה מקצועית ודמי מחיה לאלמנות ולאלמנים, דמי מחיה לילדים, מענק בר מצוה ומענק פטירה - אם הנפטר קיבל קצבה מן המוסד לביטוח לאומי, והותיר שאיר על פי הגדרת המוסד לביטוח לאומי (בן/בת זוג או ילד כהגדרתם בחוק).

קצבה לשירותים מיוחדים

קצבה המשולמת לנכים המוגבלים בתפקודי היומיום האישיים שלהם, כפוף למבחן הכנסות מעבודה או ממשלח יד.

בגיל פרישה הזכאות לגמלה ניתנת רק למי שהחל לקבל את הקצבה לפני גיל פרישה והנכה רשאי לבחור בין גמלה זו לגמלת סיעוד. מבחן ההכנסות לזכאות לגמלה לשירותים מיוחדים גבוה יותר מהמבחן לגמלת סיעוד.

חובת הגשת תביעה והתיישנות

ככלל, קיימת חובת הגשת תביעה לגמלה. תביעה לגמלה או לתוספת גמלה יש להגיש למוסד לביטוח לאומי תוך 12 חודשים מיום קרות אירוע, או מיום העילה. גמלת כסף שהוגשה באיחור לא תשולם בעד תקופה רטרואקטיבית שעולה על 12 חודשים שקדמו לחודש הגשת התביעה למעט במקרים חריגים. להשלמת פרטים נקבעו הוראות משלימות. במקרים מסוימים ניתן לתבוע תביעה רטרואקטיבית תוך פחות מהאמור לעיל, לדוגמה: השלמת הכנסה.

החל מפברואר 2012, בעקבות תיקון בחוק הביטוח הלאומי, משולמת קצבת זקנה רטרואקטיבית בתנאים מסוימים עד תקופה של 48 חודשים (בעיקר בגיל שאינו מחייב מבחן הכנסות).

כפל גמלאות

חוק הביטוח הלאומי קבע קריטריונים לתשלום גמלאות כאשר קיימת זכאות ליותר מגמלה אחת עקב מאורע אחד, או עקב פרק זמן אחד. להלן דוגמאות:

מי שזכאי בו זמנית לשתי גמלאות על פי חוק הביטוח הלאומי (לדוגמה: קצבת שאירים וקצבת תלויים), חייב לבחור באחת מהן, על פי שיקוליו.

מי שזכאי לקצבת אזרח ותיק ולקצבת נכות מעבודה לצמיתות, זכאי במקרים מסוימים להיוון קצבת הנכות (קבלת הסכום במזומן).

זכאות לקצבת אזרח ותיק מאפשרת, בתנאים מסוימים, לקבל גם חצי מקצבת שאירים, ומאפשרת, בתנאים מסוימים, לבחור בקצבת תלויים ועוד מחצית מקצבת אזרח ותיק או לבחור בקצבת אזרח ותיק ועוד מחצית מקצבת התלויים.

בעת בחירת הגמלה, יש לבחון את כל הקריטריונים שמשפיעים על הזכאות ועל סכום הגמלה, לדוגמה: אלמנה אמורה לבחור בין קצבת תלויים לבין גמלת איבה - עליה לשים לב, בין היתר, לסוגיות כגון סכום הגמלה, הטבות נלוות, פטור מדמי ביטוח על הכנסותיה והאפשרות להינשא מחדש (לרבות ידועים בציבור).

-
- (1) הכותבת רואת חשבון, יועצת לענייני הביטוח הלאומי ומרצה בתחום. מנכ"ל אורנה צח בע"מ לפתרונות בתחום הביטוח הלאומי. בין תפקידיה הציבוריים משמשת גם כיו"ר ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון עם המוסד לביטוח לאומי ונציגת הלשכה בכנסת בנושא זה.
  - (2) הנוסח המובא לעיל אינו מחליף את החקיקה, את התקדימים מפסקי הדין או את הנוסח המלא של פרסומי הביטוח הלאומי, אלא בא להסב את תשומת הלב לאמור בהם.
  - (3) כל המידע המוצג במאמר הוא מידע כללי בלבד ואין בו כדי להוות ייעוץ ו/או חוות דעת או המלצה לנקיטת הליכים או להימנעות מהם. הכותבת אינה נושאת באחריות כלשהי כלפי הקוראים ואלה נדרשים לקבל עצה מקצועית לפני כל פעולה המסתמכת על המידע האמור.
  - (4) כל הזכויות שמורות © ט.ל.ח.
  - (5) טלפון: 03-6005451 פקס: 03-6997435, מייל: ornazachcpa@gmail.com.